

TRO OCH TRO
(Kolumn ÅU 28.3.01)

Lars Hertzberg

Vissa företeelser i vår tids religiösa liv har förbryllat mig. Men innan jag kommenterar dem måste jag redogöra för den ståndpunkt från vilken jag uttalar mig.

Jag skulle inte beteckna mig som troende. Men detta betyder inte att jag är ateist. Ateismen som ståndpunkt är inte lättbegriplig: den är ett avståndstagande från något, men från vad? Från Gud? I så fall behöver man en Gud för att kunna vara ateist. Eller är det ett avståndstagande från alla de företeelser i mänsklighetens liv som går under beteckningen religiösa? Men det skulle ju vara besinningslöst: det finns många uttryck för religiös tro som ingen frisk människa kan fördöma. Och vad har olika religiösa företeelser överhuvudtaget gemensamt? Ingenting alls, skulle jag vilja säga. Att ta avstånd från alla religiösa företeelser är som att ta avstånd från alla saker som börjar på bokstaven k, eller från allt som har med vatten att göra.

Ibland kallar sig människor agnostiker, och med det menar de att de inte vet svaret på de yttersta frågorna. Men dessa frågor har ju ingenting med vetande i vanlig mening att göra, så i den meningen är vi alla agnostiker. Man hör ofta människor säga ”Jag tror på Någonting”. Jag undrar vad de menar. För egen del säger jag hellre ingenting alls än någonting som ingenting betyder. Kanske det kortaste uttrycket för mitt förhållningssätt är att säga att jag inte brukar be till Gud.

Det här är kanske en brist hos mig. Det finns former av kristendom som jag tror skulle kunna ge mig mycket. Och här kommer vi till det som förbryllar mig. Jag får då och då intrycket att människor som aktiverar sig i religiösa sammanhang eller identifierar sig som kristna i själva verket inte når fram till, eller springer förbi, det jag trodde kristendomen har att erbjuda. Ibland verkar de t.ex. ha förväxlat kristendomen med en form av estetik, i andra fall med något slags politik.

*

Det nyligen utkämpade finlandssvenska slaget om ”den helige ande” kontra ”den heliga anden” är ett exempel på en återkommande debattgenre: när bibelöversättningar och psalmböcker förnyas är det alltid många (både religiöst engagerade och andra) som förargar sig över att gamla, färgstarka och stämningsmättade uttryck försvinner och byts ut mot nya, mera alldagliga. Ofta är det fråga om

uttryck som blivit idiom i vårt språk (kritikerna missar ibland att det gamla uttrycket redan försvann ur den förra bibelöversättningen).

Jag brukar ha svårt att välja sida i de här debatterna. Det är inte svårt att förstå dem som saknar det gamla. Inom det engelska språkområdet omtalas _Jakob I:s_ Bibel från 1611 som den auktoriserade versionen och den är fortfarande i allmänt bruk. Detta sammanhänger kanske med att engelskan förändrats långsammare än svenskan: jag tror de flesta av oss skulle ha svårigheter med en svensk text från den tiden. Översättningar föråldras ofrånkomligen, men hur snabbt de föråldras kan man ha olika åsikter om.

Jag misstänker att ett av motiven till att vilja fasthålla det gamla är ett slags nostalgi eller trygghetsbehov: man förbinder gärna religionen med det förflutna (med ens egen barndom eller förfädernas värld) – man känner sig inte bekväm med tanken (eller har aldrig kommit att tänka på) att den skulle utgöra något slags levande verklighet som förändras i takt med livet självt och varje dag ställer en inför nya utmaningar. Man vill att religionen ska erbjuda ett slags stämningsskapande krydda i tillvaron – som julmässan före julmiddagen och klapparna.

*

Skalden _Tua Forsström_ blev förorrättad över att man ville ändra på en dikt som hon skrivit för en ny kyrkohandbok. Hon ville förbjuda stiftet att använda dikten i den förvanskade formen. Jag har inte läst hennes dikt eller den nya versionen, men Forsström är utan tvivel en betydande skald, och den nya versionen är säkert en estetisk-poetisk försämring. Vad jag undrar är om Tua Forsström trodde att hon gav sig in på ett estetiskt projekt när hon erbjöd sig att bidra till arbetet med den nya kyrkohandboken. Man kunde ju också se på denna uppgift ur ett annat perspektiv: skalden frambär sitt dikt som ett offer och säger: om ni kan ha någon glädje av det här, så är det ert, gör vad ni vill med det. I det perspektivet finns det inget rum för författarens stolthet: alla är bara medlemmar av gemenskapen.

Biskop _Erik Vikström_ hade en poäng, tyckte jag, när han kommenterade Förrströms reaktion genom att säga ”Den som sig i leken ger, den får leken tåla”, även om det var litet klantigt uttryckt (sanningen får ofta nöja sig med klantiga uttryck).

*

Hufvudstadsbladets läsare har den gångna vintern trakterats med några insändare av teologen _Joakim Förars_ som motsätter sig partnerskapslagen. Han hänvisade till vissa, av allt att döma rätt obskyra, forskningsresultat som gav vid handen att homosexuella är allmänt problematiska och skumma individer, och att det kan vara riskabelt att låta dem registrera sina förhållanden. Man får intrycket att han är i färd med att försöka importera en amerikansk företeelse, ett slags kristen höger, till våra breddgrader.

Strävan att göra politik av kristendomen förefaller mig paradoxal. Den tycks innefatta en önskan att tillhålla människor vad de ska tro på, och att i varje fall bestämma hur de ska leva, vare sig de delar den rätta tron eller inte. Här befinner man sig långt från det ödmjuka förhållande till den egna gudsrelationen som jag har uppfattat som ett centralt drag i en kristen livsinställning. (_Tage Kurtén_ har i Finsk Tidskrift 2000: 9-10 gett ett träffande uttryck åt detta förhållningssätt.)

*

Bland _George W. Bush'_ bakgrundskrafter finns grupperingar som vill ge religionen en direkt politisk roll, bl.a. vill man införa religionsbaserade sociala välfärdsinstitutioner i stället för de nuvarande konfessionslösa. Det här upplevs som främmande av många av dem som ser religionsfriheten som en av grundpelarna i den amerikanska konstitutionen: skolböner är t.ex. förbjudna i offentliga skolor eftersom de anses grundlagsstridiga. Å andra sidan har religionsfriheten i U.S.A. alltid för de flesta inneburit frihet _till_ religion, inte frihet _från_ religion. I konsekvens med detta har den religiösa högern inte bundit sig till någon bestämd konfession, den är ”allmänreligiös”. Men vad innebär en allmänreligiös inställning? Vad är det som kristna, judar, mormoner, Jehovas vittnen, muslimer, buddhister, hinduer, shintoister, m. fl. har gemensamt, och som skiljer dem från alla icke-troende, utöver själva beteckningen ”religiösa”? Inte mycket. Vad de olika trossamfundet kunde bidra med genom sin egenart blir utslätat. Beteckningen blir ett slags täcknamn för en allmänt konservativ inställning.

I själva verket förefaller det som om den religiösa högern omfattat ateismens syn på religionen. Det blir ett slags ateism med omvända förtecken. Och då verkar den ha missat något väsentligt.